

LUCEAFĂRUL

SERATA ETNOGRAFICĂ DELA SIBIIŪ.
Porturi dela Seliște.

ANUL IV. NRUL 18.

☐ ☐ ☐ Budapesta, 15 Septembrie st. v. 1905. ☐ ☐ ☐

LA ADMINISTRAȚIA NOASTRĂ SE AFLĂ DE VÎNZARE

—|0|—

T. PĂCĂȚIANU: „CARTEA DE AUR“ vol. I—III. legat cite
12 cor. 36 cor.

—|0|—

Dr. SEXTIL PUȘCARIU: „ETHYMOLOGISCHES WÖRTER-
BUCH der rumänischen Sprache.“ I. Lateinisches Element.
Broșat 7 cor. Legat 8-40

A apărut: Octavian Goga: POEZII 2 cor. Rom. 2-50 lei.
Pe hârtie holandeză 3 cor. „ 3-50 lei.

CEREȚI PRETUTINDENI, ÎN CAFENELE ȘI RESTAURANTE, REVISTA „LUCEAFĂRUL“

—|0|—

Pină acum LUCEAFĂRUL se poate citi:

Brașov:	Cofetăria Friedrich Flagner. Rossmarkt 32.	Oradea-mare:	Café-restaurant „Pano- nia“, Bémer tér.
Budapesta:	„Café Central“, Feren- ciek-tere, „C. Klo- tild“, Váci-u. 38. — „Medikus“, Üllői-ut 20, „Jägerhorn“ Kishid-u.	Orăștie:	Cofetăria F. Wallepagi.
		Oravița:	Iosif Po rean, ospătar.
		Panciova:	„H. Weisse“ (M. Adler)
		Sibiiu:	„Café Habermann“.
		Viena:	Café Arkaden.

CEREȚI PRETUTINDENI, ÎN CAFENELE ȘI RESTAURANTE, REVISTA „LUCEAFĂRUL“

A APĂRUT ȘI SE AFLĂ DE VÎNZARE LA LIBRĂRII ȘI LA

Administrația noastră:

Ion Agirbicean: „DELA ȚARĂ“	cor. 150	România	2 lei
Ion Ciocirlan: „TRAIUL NOSTRU“	„ 150	„	2 lei
Al. Ciura: „ICOANE“	„ 120	„	160 lei
N. Dobrescu: FRAGMENTE privitoare la „Istoria Bisericii Române“	„ 120	„	1-50 b
Cheltuielile de postă pentru un exemplar 10 fil.		România	20 b.
Admin. LUCEAFĂRUL. IV. Zöldfa-u. 7.			

DEPOZITE PENTRU UNGARIA ȘI ROMÂNIA:

București: Leon Alcalay, „Librăria Națională“, Librăria C. Sfetea,	Galați: Negoescu et Manu.	Ploiești: Socecu & Suceava: „Școala Rom.“
Braïla: Dumit. Ionescu,	Birlad: N. A. Petroff. — Craiova: Socecu &	Oravița: I. E. Țieranu.
	Iași: Socecu & Sibiiu: Tipografia Archiepescană.	Blaj: Tipogr. archiepesc.

P III 72
60

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ

SUB DIRECȚIA

Dlor: ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA, și OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

NOAPTE

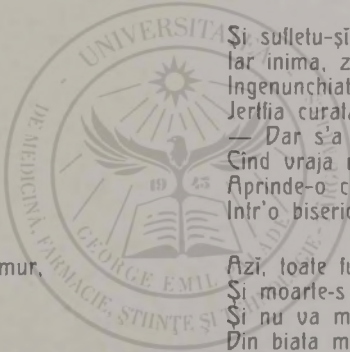
I.

Nemărginită boll'a nopții,
Deschide-ți tainica ta carte
Și-ascultă-mi glasul zbuciumării
Nepuținčioase și deșarte.
Doar' mila ta n'o să se slingă,
Cind două mini tremurătoare
Își impreun' nevolnicia
În chip de rugă și iertare.

Simțiam fiorii 'ndrăgostirii,
Măreața 'mbrățișare mută,
Cind în amurg tirziu de vară
Pămînt și boltă se sărută.
Și 'n zmalțul pulberii de rouă,
Ce strălucia pe cimp mărunță,
Părea, că firea-i hărăzește
Nădejdiile mele dar de nuntă.

22 OCT 2019

Azi, fintele de nestemate
Culege-le din cingătoare,
Căci ochii stelelor mă muștră
Și plînsul stelelor mă doare.
Azi, orice picur de lumină
Din fața ta imbujoară,
În țintirimul larg al minții
O cruce proaspătă-mi arată.

Și sufletu-și avea allarul...
Iar inima, zmerita roabă,
Ingenunchiată 'n umilire,
Jerflia curată ei podoabă...
— Dar s'a stărmat. Și-afit mă doare,
Cind vraja razelor senine
Aprinde-o candelă de veghe
Într'o biserică 'n ruine...

Le văd șireag... și mă cutremur,
Și fiecare clipă-mi pare
O fărmitură ce-mi intrupă
Păgînul cîntec de pierzare.
Simt mintea, desgropindu-și morții,
Căzînd la fiecare groapă —
Și jalea celor moarte n'reagă
Ăpasă-mi plumbul pe pleoapă.

Azi, toate fulgerele-s stinse
Și moarle-s zimbetele toale
Și nu va mai rodi nisipul
Din biata mea pustietate.
În lanț de neguri și uitare
Aș vrea amarul mieu să-l ferec...
Nemărginită boll'a morții
Îmbracă-ți haina de 'ntunerec!

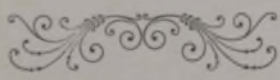
Cind tu-ți aprinzi în miș de facile
Senina dragostii dovadă,
Înfiorîndu-se 'n adîncuri,
Plîng ochii osîndiți să vadă.
Atunci, aducerea aminte
Îmi dă oglînda-i blăstămată —
Și rostul celor vechi intrupă-l,
Iar' eă ascult, ce-a fost odată...

Aruncă vălul tău de umbră
Pe toate farmecele firii
Și'ngroapă 'n adîncimi de ape
Ispitele îndrăgostirii.
Pe scînteierile de rouă
Și peste cimpul nins de floare,
O beznă grea, ca giulgiul morții,
Să cearnă pace-adormitoare.

O lume-și deslăcea 'naintele-mi
Comoara lainelor bogată,
Svicnia eternul ei cutremur
Sub timpla mea inferbîntată.
O patimă-mi robise ochii
Cu strălucirea ei păgîină
Și mă zmulgea cu braț de viitor
Din valul lumii de lărină.

Cind glasul linereții moarte
Și-al viselor înfrigurate,
Rătăcitor, fără repaos,
La poarta sufletului bate —
Eu, învălit în întunerec,
Să 'nchid zăvorul dela poartă
Și nici o stea să nu mă vadă
În zbuciumarea mea deșartă.

Octavian Goga.

SERBĂRILE DIN SIBIIU.

II.

Inaugurarea muzeului. Poporul nostru pînă ieri-alaltăeri a plutit făr' de nici o țintă în viață; îmbrobodit de vâlul des al neștiinții, prigonit de-o soarte mașteră, rătăcia în neștire prin văgăunele Carpaților sași prin infundăturile cîmpurilor; cu fruntea lui de slugă aplecată mereu spre țărîna, cu trupul și sufletul ferecat în cătușele umilinții și neputinții, veacuri de-arîndul și-a tors tortul existenței în cea mai deplină întunecime, — necunoscut de alții și străin de sine însuși.

În cursul vremilor, numai în lăcașurile zidite de credința statornică în atotputernicia Stăpînului de Sus mai pîlpăia opaițul unei culturi zmerite. Rugăciunea pentru pînea de toate zilele și pentru iertarea păcatelor era singurul prilej de a se citi slovă românească, era singura pavază la adăpostul căreia Românul înfrățit cu gîla suferinții putea să suspine *liber*: Doamne, miluește-ne!

Din acea scînteie care licăria la altarul lăcașurilor dumnezeiești s'a aprins mai tîrziu, acum un veac și jumătate, flacăra luminătoare și deșteptătoare a culturii românești. De atunci, pe lîngă biserici, am început să ne ridicăm școli, în cari dascăli entuziaști și cuminți s'au așternut, cu hărnicie rodnică, pe muncă. În zilele veacului trecut, poporul nostru, după ce a avut parte să-și vadă descătușată și fruntea din rușinoasa iobăgie, a reușit să dovediască lumii uriașa lui putere de viață, sporindu-și repede și 'n bine tinăra lui cultură, care astăzi străinilor impune, iar pe noi ne 'ndeamnă: *excelsior*!

Și cum puteam dovedi mai vădit progresul ce-l realizăm, decît zidindu-ne, alături de celelalte institute culturale, un *Muzeu Național*, în care să se păstreze cu pietate toate relicviile suferințelor noastre, tot tezaurul mindriei noastre?

Nu era mijloc mai nemerit să întimpinăm zorile secolului nostru, decît înălțînd un nou și durabil altar culturii noastre, la care vom putea învăța să ne cinstim tradițiile, să ne conservăm cu evlavie toată moștenirea vizibilă, hărăzită dela străbuni, să învățăm a ne cunoaște individualitatea etnică din prezent, în toate manifestațiunile

ei, pentru ca să știm îndreptarele cari au să ne ducă pe cărările normale și sigure de izbîndă în viitor.

La inaugurarea acestei importante instituțiuni culturale au azistat cei doi purtători de cirje vlădicești, dînd serbării caracterul înălțător al unirii desăvirșite. Cum stăteau alături, în rîndul prim, amîndoi cu fețe senine și blinde, par'că diavolul confesionalismului care ne frămîntă, patimile urii și-a desbinării se lepădase de neamul nostru; par'că iarăși ne simțiam frați buni și iertători, purtați pe aripile aceluiaș gînd roditor de fapte trainice.

Prezența mitropoliților celor două biserici și răspunsul Maiestății Sale apostolice, adresat neamului românesc, pe care îl dase uitării de cînd durează pacea în împărăție, au fost faptele cele mai înălțătoare ale inaugurării.

Obștea întrunită a ascultat în picioare graiul Maiestății Sale tîlmăcit de guvernul țării noastre, și a luat cu durere în suflet la cunoștință „sincerile regrete“, că reținut de alte treburi nu poate cobori cu luminata-i față la serbare.

Cei de față au izbucnit în urale de „Să trăiască“ și au hotărit să trimită Maiestății Sale o adresă omagială prin care repetă acelaș cîntec: alipirea și credința neclintită a poporului român cătră tron și patrie...

Scrisoarea prea frumoasă a d-lui Alexandru Mocsonyi, care a dat pentru muzeu suma de 24.000 coroane, a mai intrămat sufletele preocupate de alipire și credința neclintită.

Acest mic vlăstar din lamura nobilă a familiilor noastre conducătoare, după ce constată caracterul inofensiv și legitim al aspirațiunilor noastre culturale, ne spune așa de înțelept că „din credința în Dumnezeu și din iubirea de neam își trage poporul român nădejdea într'un viitor mai frumos. Și aici se confirmă adevărul concepției creștinești, că din credință și iubire răsare nădejdea.

Planeze decî genii acestor virtuți cardinale creștinești și asupra serbării noastre inaugurale și cînd acești genii, cu bătaia aripelor lor, aduc

în vibrare atmosfera națională, resimtă cu nobilă însufletire toate inimile românești — ori unde s'ar afla — aceste vibrațiuni, căci aceasta este o serbare națională istorică.“

Din discursul de inaugurare al dlui președinte, trecind peste istoricul important al locului, unde e ridicat astăzi muzeul și cel al orașului Sibiiu, lăsind la o parte lista tuturor meșterilor zidari și a firmelor cari au încasat cheltuelile edificiului, relevăm numai partea în care se aduc laudele convenite d-lui prim-secretar al Asociațiunii. Ideea de-a se înființa acest templu al culturii e a d-sale. În adunarea generală, ținută la Lugoj în 1896, în raportul său a atras luarea aminte asupra ei, iar în 1897, la Mediaș, comitetul central a venit cu propuneri concrete și cu proiecte amănunțit studiate.

Meritul dlui prim-secretar e și faptul de a fi găsit mijloacele necesare pentru adunarea sumei considerabile de 125.000 cor., cit a costat zidirea. Talentul d-sale organizatoric și de afaceri a reușit să realizeze, relativ într'un timp foarte scurt, o idee, care poate multe decenii pluta deasupra capetelor noastre, ca un pium desiderium utopic. Pentru această faptă a d-sale întreg neamul românesc îi rămâne înfotdeauna recunoscător.

Ne-ar părea din cale-afară bine, dacă și despre expoziția, a căruia director a fost, am putea să înșirăm numai cuvinte de laudă.

Dar să vedem cu ce s'a ales publicul dela expoziție, fiindcă pentru și prin el a fost aranjată.

Etagiul prim al muzeului era ocupat de secțiunea numită etnografică, întocmită de Dna și Dșoarele Cosma, cari n'au cruțat nici jertfe nici osteneală pentru orinduirea bogatului și prețiosului material, trimis de reuniunile femeilor și de particulari.

Odăile toate, șapte la număr, erau încărcate de covoare, între cari unele din părțile Teiușului, de-o frumusețe pur românească, pe mese ii, catrințe, ștergare, țesături și cusături de tot soiul, pe cari numai ochiul specialist le poate deosebi și aprecia;

printre ele cănițe, blide, ploști și alte vase pe cari le folosesc țaranii; ici-colea cite-o încercare de-a înșgheba o odaie țărănească, cu mese, laviți, paturi și cuiere vechi, frumos încrestate; păreții unei odăi acoperiți numai de fotografii, reprezentind sate, porturi și obiceiuri țărănești, unele foarte prețioase — poate, vom publica și noi citeva — în dulapuri modelele de cusături originale din albumurile dlui Comșa și al dșoarei Minerva Cosma.

Cea mai prețioasă parte din această secțiune sînt, fără îndoială, păpușile, unele îmbrăcate în mărime naturală, iar altele în miniatură, cum sînt, cele mai bine asortate, ale reuniunii de agricultură din Sibiiu. De remarcate e grupa „Junilor“, reprezentind serbările dela Paști ale Românilor din Șcheul Brașovului.

Secțiunea etnografică se continua în curte și în casele Asociațiunii. Îndată cum scobori scările muzeului înspre curte, dai de-un fel de bordei, care, judecat după aranjamentul dinlăuntru, vrea să fie o stină. Cei dela munte, rîzînd, trec de cealaltă parte, unde e băieșitul, destul de bogat. Un țaran alege aur, jur împrejur blocuri de piatră și instrumente din bransa mineritului, pe pereți vederi din Munții Apusenii și alte părți — În școala de fete a Asociațiunii, elevele au o odaie cu lucruri de mină, broderii în mătasa, fir, lînă, apoi dantelerii de tot neamul, cu foarte puține motive românești, ceea ce te izbește, după ce ai văzut minunățiile

Porturi din Hațeg.

Porturi din Bănat.

acului și ițelor țărănești din salele muzeului.

Alături, într'o odaie, dl Petru Popovici a aranjat secția vânătoarească, expunând păseri și alte animale umplute din bogata d-sale colecție particulară. Aici mai vedem arme vechi și instrumente de pescărit.

Alături e secțiunea băncilor, a binecuvîntătorilor bănci române, cu statistici, hărți, lucrări cu pricepere desăvirșită.

Mai sus e secțiunea istorică-culturală.

Pe perețele din dreapta producția literară și câteva rafturi goale. Colecții de gazete și reviste și parte din cărțile scrise de fiii neamului nostru din Ungaria. În față, arme vechi, diplome dela Voivozi; în stînga portrete de ale bărbaților noștri mai însemnați, documente fotografiate; în mijloc, colecții numismatice, cărți vechi, iarăși documente, manuscrise și albumuri de ale societăților culturale; unii dintre autori iaș dulapuri sau polițe speciale asemenea firmei editoare W. Krafft din Sibiiu.

Această secțiune desparte cele două ale bisericii ortodoxe și unite, ambele bogate și foarte prețioase. În ambele cărți vechi și manuscrise prețioase, icoane de ale fețelor bisericesti mai înalte de pe vremuri. Cea ortodoxă mai cu grijă și mai sistematic aranjată.

Publicului i-ar fi plăcut să vadă mai bine, să n'țeleagă mai mult, din cele espuse, dar în lipsa unei călăuze vie sau tipărite, era cu neputință. Cei mulți au părăsit Sibiiul cu mîngă-

ierea, că au văzut și ei o expoziție națională, dar care a fost importantă și valoarea ei, prea puțin, — numai cei harnici cu creonul bine ascuțit și cu carnetul în mînă — au înțeles-o.

Timpul în care s'a adunat materialul și s'a aranjat întreaga expoziție, recunoaștem, a fost de tot scurt. Numai din acest motiv putem ierta lipsurile și gustul arbitrar în aranjare, precum și neesistența unui catalog lămuritor, făr' de care vizitatorii nu puteau înțelege cele văzute. Revista „Tansilvania“ de sigur ne va aduce în darea ei de samă descrierea amănunțită a celor expuse, reproducînd în ilustrații lucrurile de mai mare valoare. Ar putea publica și o broșură specială, cum e obiceiul. Poate se va face.

Serata etnografică. Ideea de a încopcia în seria serbărilor această serată a fost una dintre cele mai fericite. Ea s'a zimislit într'un cap de organizator, priceput numai în cele pozitive, cari nu trec peste orizontul obicinuitului cetățean de afaceri. La început, era vorba să se facă un fel de bufet etnografic, unde vizitatorii să poată vedea costume naționale românești din toate părțile Ungariei și cei îndrăgostiți de ele să le poată admira, mai statornic, pe lîngă sticle de *spumanti*. Din această idee vulgară, dl dr. Tiberiu Brediceanu, care a fost încredințat s'o execute, a creat o lucrare artistică.

Dsa se ocupă mai bine de zece ani cu muzica noastră națională, culegînd și armonizînd mai ales cîntări și dansuri din Banat, dintre cari unele au apărut în „Musa Română“ din anii 1894—5, revista fostului său profesor I. Mureșianu din Blaj. În timpul din urmă s'a ocupat intensiv cu muzica populară ardeleanească.

Această pregătire solidă muzicală i-a făcut posibilă înobilarea ideii primitive, aranjînd o serată etnografică deamîna de o serbare culturală, în care, pe lîngă minunatele și originalele costume, publicul a auzit muzică românească și a văzut dansuri naționale.

Compoziția dlui Brediceanu are forma unui

potpourri mare. Preludiul, în stil modern, cuprinde frumoase motive de muzică românească; acesta și „Romanta“, în cursul căreia primele părechi de dansatori pogoriau scena, le-a dirijat singur. Era o frumseță ca 'n povești să vezi cum flăcăii și fetele din societatea noastră aleasă se 'nșiră 'n horă, fiecare cu costume felurite și bogate în cusături și 'n podoabe, cum îmbujorați la fețe de mândrie măsoară tactul domol al celui mai frumos joc al nostru.

O sebeșancă, cu o broboadă înfășurată înfioat în jurul chipului luminat de ochi ademenitori, începe să ne doimiască:

*Spune, mîndro, adevărat
Cu ce apă te-ai spălat
Că pe min' m'ai fermecat,
De-am lăsat caru 'ncărcal,
Boghiul de fin negreblat
Și-am venit cu tine 'n sat.*

*Jelui-m'ași jelui
Jelui-m'ași și n'am cui
Jelui-m'ași codrului.*

*Jele-i Doamne codrului
De armele lancelui*

*Că le plouă și le ninge
Și n'are cine le 'ncinge.*

*Vai, bădiță, dragi ne-avem
Ne-am lua nu ne putem,
Ne-am lăsa nu ne 'ndrăm,
Că prea bine sămănăm.*

*Și la ochi și la sprîncene
Ca doi porumbei la pene
Și la stat și la umblat,
Și la dulce sărutat.*

Sebeșanca era d-na Triteanu, care e înzestrată cu o voce de valoare înaltă, vrednică de admirația oricărui public. Am fi ascultat-o cu atîta drag și cu sinceră însuflețire o noapte 'ntreagă, legănîndu-ne tînguirile sufletului și saltîndu-ne zburdălnicia inimii cu acel „Vai, bădiță, dragi ne-avem“. Tot așa, ascultînd cîntecul bănățenesc al d-nei Lucia Cosma:

*Bagă, Doamne, luna 'n nor
Să mă duc, unde mi-e dor
— Tu nu vrei, tu nu vrei
Ce-ai iubit să îei.
— Ba io, ba io, ba io vreau
Ce-am iubit să iau.*

*Bagă Doamne luna 'n stele
Să mă duc, unde mi-e jele.
— Mîndruliță din Banat,
Nu gîndi că te-am lăsat;
Tu ești floare de bujor
Nu te-oi uita pînă mor.*

Acest „nu te-oi uita“ l-am dus cu noi, toți cîși am ascultat-o și admirat-o, mai ales în tonurile discrete și domoale.

Dansatorii au executat jocuri populare ardelenesti, bănățenesti, apoi Romana, Bătuta și Călușerul. Înaintea fiecărui dans, dl Brediceanu are cîte-o introducere, care caracterizează, în sunete, ținuturile de unde sînt. Așa de ex. e legănata introducerea „Lugojenei“, mai vioaie a „Hațeganei“, plină de temperament a dansului bănățenesc „Pe picior“, în fine „Briul“ sprinten, cu care intră Săliștenii, prinzîndu-se cîte 2 flăcăi și 2 fete la „Învîrtita“.

Punctul ultim din program, „Șezătoarea“, a fost pitoresc. D-șoara Elvira Cristea a aranjat cu multă pricepere o odaie țărănească, în care fetele torceaă, flăcăii desfăceaă porumb, iar alții ascultau doina unui fecior îndrăgostit.

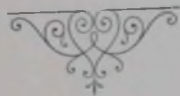
Întreaga serată, așit din punct de vedere coreografic cit și muzical, a fost la înălțime. Aplauzele și felicitările aduse autorului ei, Dr. T. Brediceanu, au fost cele mai meritate dintre tovarășele lor dela aceste serbări.

Port din Bănat.

Port din Sebeș (Com. Sibiu)

SEPTEMVRIE.

În gălăgia tirgului de cărți, micul Toader Moldovan părea foarte nenorocit. Studenți, cu chipiele date pe ceafă, oferiau în schimb cărțile lor sau le vindeau, lăudându-și marfa cu multă larmă.

Se ținea strâns de tată-său, privind speriat la studenții din jurul lui, cari erau așa de veseli și de gălăgioși.

„Ce cărți ai de vîndut? întrebă tată-so pe unul.

— De pe a șasa: Salustiu, Virgil, Xenofon. — Mie îmi trebuie de pe prima.“

Băiatul rămase cu gura căscată. Numele acele străine îl făcură să tresară. Cît de cuminte i se părea studentul acela, care le vindea; le știa de bună samă pe din afară, după-cum știa el poeziile din Abecedar. O rază de îmbărbătare cercă să se strecoare în sufletul lui amărit. Se gîndia ca la un vis îndepărtat, la vremea cînd va fi și el student mare și va fi pe „a șasa“.

Îl urmăria cu privirea și-i auzia glasul resbătînd d'asupra celorlaltele.

„Virgil... Xenofon, nou de nouă!“

Aflară în sfîrșit un băiat cu cărți de pe prima. Și în vreme ce tatăl se zbătea cu băiatul, care era foarte bun de gură, el răsfoia cu sfială prin cărțile, cari de acum erau să fie ale lui. Geometrie! Citi silabisind titlul, răsfoi cîteva foi și rămase pe gînduri: ce o măi fi și asta! Limba latină... Citește cîteva șire de pe pagina întîi și nu înțelege. Își ia cărțile subsuoară și pleacă spre internat. Cît de multe erau; nici nu le-ar putea duce singur pe toate, de nu i-ar ajuta și tată-său!

Le așează pe masă, potrivit-le după mărime. Un miros de vâpseală proaspătă umplea odaia. Corfe și lăzi erau îngrămădite pe coridor, doi țigani cărau saltelele umplute cu paie, în vreme ce baietii ceilalți alergau ca într'un furnicar dintr'un coridor în altul. Toți erau veseli: singur numai el și cu cițiva alți băieți de pe prima steteau stingeriți în mijlocul gălăgiei, cu privirile abătute, cu gîndul departe.

L-a petrecut apoi pe tată-său pînă la gară.

„Să fii cuminte, dragu tati, să înveți și peste o zi-două să ne scrii, auzi Toderiță?“

El tresare aiurit.

„Auzi, dragu tati, dupăce te-ai dedat cu lucrurile dela școală, să ne scrii.

— Scriu... scriu.“

Cînd să urce tatăl său în tren, buza de jos începe să-i tremure, un nod i se așază în grumaz.

Și cînd a dat să-i sărute mina, picurî mari de lacrimi se rostogoliră peste ea.

Tată-său a dat să măi zică ceva, dar nu-i venea vorba; il netezi pe față de cîteva ori, il sărută și urcă repede în vagon.

Băiatul își șterse repede lacrimile, își strînse dinții deolaltă cu putere, respirînd agitat, dînd drumul greutății care îl apăsa dela inimă.

De cătră sară se măi învioră. Legase prietinie cu doi-trei baieti de sama lui dintre cari unul — spunea că e repetent — i se părea foarte îndrăzneț. Pînă să sune de culcare, se măi jucară prin curte, măi alergară.

În dormitor iarăș îi veni uritul. Nu-i plăcea sala aceea așa de mare, cu atitea paturi. Își amintia de chilia lor mică de acasă, cu trei paturi și un divan vechiu. Acolo dormiau părinții lui, bunicul și el. Și sluga Gherasim il lua sara pe genunchi și începea să-i spună la povești, cu pădurea cea fermecată, cu zmei și zine, cu copiii pierduți... El asculta cu coatele rezimate de masă, uitîndu-se la flacăra luminii de său, cum se zbate. Slujnica, după-ce gata cu vasele, se așeza și ea pe vatră și asculta.

„Uită-te, domnișorule, ce nas mare are Gherasim!“

Și ridea arătînd pe perete nasul lui Gherasim. Sluga ridica din umeri, zicea o glumă, să astupe gura slujnicii și spunea măi departe.

Flacăra luminii se întindea din ce în ce măi tare, o zară ca de curcubeu o împrejmua, în vreme-ce el clipia din gene din ce în ce măi des. Gherasim, vrînd să ia mucu stînge luminarea, apoi ia sfeșnicul, suflă în feștilă, ridicînd-o repede de cîteva ori în sus și lumina se aprinde iarăș.

„Vezî, domnișorule, că măi am încă zile de trai!“

De sfîrșitul poveștii nu-și măi dădea samă. Ca prin vis își aducea aminte dimineața, că bunicul l-a desbrăcat și l-a desculțat și l-a dus în brațe pînă în pat.

Cît de drag îi era bunicul! Îi făcea sîinii și jucării de tot felul și paiati, cari joacă cînd tragi de sfoară, și vaci de hirtie. Iarna, cînd tăiau porci, bunicu il lua, des de dimineață, în patul lui. Aburia florile de ghiță de pe fereastă, il îmbrobodia bine cu țolul pe la spate și-l puneă să priviască la porcii, cari se pirjoliau între trunchi, sub bobotaia focului de paie. În zarea lui, tată-său și oamenii cari se învîrtea pe lingă porc, păreau cu mult măi altcum, de cum îi vedea peste zi. În curînd, bunicul venia zgrebuit, cu căciula trasă pînă peste urechi.

„Toderiță, iacă țî-o adus bunicu urechea porcului.“

l-o puneă pe jar și o împărțiau amîndoi, dar

bunicul numai cit gusta din ea, că nu avea măsele.

Și pe la amiază îi usca beșica frumos, și i-o umfla, punind în ea boabe de cucuruz.

Și de citeori avea vr'o taină mare, pe care nu cuteza s'o spună nici părinților, se sfătuia cu bunicu, care era mai îngăduitor din fire, și nu-l atinsese nici măcar odată cu nuiaua. Așa și acum, cînd cu mersul la școală. Tată-so îi tot pomenia de cîteva ani, că dacă se poartă bine, îl duce la Blaj. Se gîndia el cu mare dor la ziua plecării, dar cu cit se apropia de ea, simțea că mai bine i-ar fi lui să rămînă acasă. Să hoinăriască toată ziua cu ficiorul cantorului și cu ceilalți prieteni, cari nu se mai duceau nicăiera. Într'o sară, începu să-i spună mame-sii, că el rămîne acasă. Ea îl ascultă, îl sărută pe frunte și rîse.

„Nu se poate, dragu mami, nu te-î pune tu cu ficioru cantorului și cu ceilalți copii de proști. Tu trebuie să te faci domn... Să înveți numai, pe cules vine tata la tine și pe Crăciun te-duce acasă.“

Tată-so nu cuteza să-i zică nimic. Își descărca decî tot amarul bunicului.

El îl luă pe departe, cu vorbe blînde. Să nu-î fie frică, că în două-trei zile îi trece uritu; acolo sînt tot copii de sama lui și se vor juca toată ziua.

Toderiță da nedumerit din cap, plîngînd cu sughițuri.

Și în urmă, bunicul îi făgădui că dacă îi va fi urit, are să vină și să-l aducă acasă.

„Prinde Gherasim calu la căruță, mă țipă pînă la tine și te aduc acasă, că doar Blaju e numai peste deal...“

Se înțelese dară cu bunicu, să-î scrie.

Cît de bucuros i-ar fi scris chiar îndată după plecarea tată-so! Cît de străin și de părăsit se simțea! Va mai aștepta o zi două, să vadă ce-î și cum, și-apoi îi scrie de bună samă bunicului.

Adoarme abia într'un tîrziu.

* * *

La ora de latină, profesorul se oprește din explicare.

„Măi, frățioare, ăla de lingă fereastă, din banca a doua, cum te chiamă?“

— Toderiță.

— Spune numele întreg.

— ... Moldovan.

— Bine, Toader Moldovan, spune tu încă odată, ce am zis despre despărțirea cuvintelor în silabe?“

— Silabe... despărțire... consonantă... Se oprește galbin de spaimă și-î vine să plîngă.

— Vezi, dragul meu, dacă nu ascuți. Nu te uita pe fereastă, că apoi râmii măgar...“

Băiatul de lingă el rîde.

Și celalalt se scoală și răspunde răspicat la întrebare.

Școala începu să se învîrtă cu el, nu mai înțelegea nimic, nici nu mai voia să înțeleagă. Așa o rușine nu pățise încă. Dascălul din satul lor nu-î zisese nici o vorbă grea. Îl lua cu buna și îl netezia pe frunte, oricum ar fi răspuns.

Și în orele cari urmară, gîndul lui era aiurea. Vedeă prin geamul deschis cum arborii își mlădie ramurile, auzia ciripit de paseri și de departe un chiot pătrundea pînă la urechile lui. Erau copii, care se jucau undeva în nisip, ori se scaldau în bătaia soarelui dogoritor, în vreme ce el sta în năduful clasei, ștergîndu-și sudoarea cu batista.

Sara, cînd li se începu „silenciul“, scoase din pupitru plicul, pe care îl căpătase dela bunicu-so, adresat gata. Se gîndi multă vreme, ce să scrie. Avea așa de multe pe suflet și nu știa de unde să înceapă. În urmă se hotărî să scrie mai puțin; lucrul de capetenie era, să se vadă odată acasă. Va avea el vreme să se tînguiască apoi bunicului. Scrie dar: „Bunicule dragă, să vii să mă duci acasă, că mi-e foarte urit și nu mai pot să rămîn aici.“

Lipi plicul și-l aruncă cu mare grije în cutia postală, de lingă poartă.

După cină era foarte vesel.

Alerga cu ceilalți prin curte și prin grădină și nu-și mai afla locul.

Porturi din Toplița rom. (Com. M. Turda)

Se vedea acum la adăpost.

Cînd se întinse în așternut, era foarte ostenit. Inima îi zvîcnea cu putere, îi venia să strige în gură mare celorlalți: „Să știți, că vine bunicul și mă duce acasă.“ Un fel de milă îl cuprinsese pentru ceilalți băieți mici, cari se simțiau foarte rău aici, fără să aibă un bunic ca al lui, care să-l ducă acasă.

Adormi în curînd.

... Și iată, bunicul îl mîngăia pe frunte și-l făgăduia să-l aducă în virful carului, pe un bostan, dela culesul cucuruzului. Gherasim spunea povestea lui nesfîrșită, scoțînd fumuri din pipă, iar slujnica moșăia de somn pe vatră. Flacăra luminii de său se întindea din ce în ce mai tare, o zare, ca de curcubeu, o împrejmăie, și el clipia mereu din ochi, că îl dureau și-i era somn... Și bunicul venia, în halatul lui lung, îl lua în brațe și îl desculța încet-încet să nu se treziască. Îl auzia, buimăcit de somn, cum îl mîngăie: „Hai tu cu moșu de te culcă, Toderiță dragă, să te faci mare și voinic, că apoi mine prindem o pasere frumoasă-frumoasă“... .

Simți o mină rece pe fruntea lui. Oare cum de era rece mina bunicului?

Deschise ochii mari. Un camarad îl scutura de umăr.

„Scoală, Moldovene, a sunat clopoțelul!“

Al. Ciura.

IMPRESII DE LA SELIȘTE.

I.

„Vino cu noi la vii, la Neted, la pavilionul unde se joacă hora.“

Am clătinat din cap, și prietenii s'au depărtat.

Am rămas singură, sub mărul de pe colină. Singură, — mulți vor citi fugitiv acest cuvînt, dar puțini îi vor înțelege cuprinsul.

Deasupra capului meu, umbra mărului, la picioarele mele jur împrejur n toate părțile verdeată. Se mișcău firele de iarbă, atinse de vînt... Mi se părea că mă aflu pe malul mării, colnicele erau valurile din marea verde a naturii... Iar colo, departe, în luminișul ce se zăria prin răritura codrului îndepărtat, erai tu, spre care pornisem fără să cunosc bine drumul. Te voi ajunge — te voi vedea — cine știe?... .

Cornul lunii se ridicase printre copaci, o umbră de femeie venea peste cîmp pe cărarea îngustă, repede, spre mine. Cine poate să fie, m'am întrebat, sora mea, sau Elena din Ardeal? Sau e vre-o prietenă bună din vecini?... .

Acum eram aproape una de alta, ajunsese la măr.

„Tu ești Maria Cunțan?“

„Era un tremur în glasul care-mi punea întrebarea și un tremur în inima mea cînd am răspuns:

„Da, eu sînt... .

— Uită-te bine la mine, nu m'ai chemat, nu m'ai așteptat, nu simți cine pot fi?“

Nedumerită mă uit în ochii cumînți ce strălucesc în umezeala lacrimilor, răspund nedumerită strîngerei minilor ce mă trag înspre peptul străineii. „Constanța Hodoș... .“ Plîngînd am cuprins gîtul ei și m'am lipit de peptul femeii, care pentru mine e cea mai bună și cea mai nobilă dintre femei.

A doua zi m'am găbit să o caut.

Își luase locuință aproape de mine.

„La rîu e Doamna, se scaldă,“ îmi spuse binevoitoarea stăpînă a casei.

Am coborît prin umbra prunilor în grădinița piezișe, pe marginea căreia curgea riul morii.

Am zărit-o scufundată în apă, ascunsă sub crengile dese ale sălciilor, și am întrebat-o de e rece apa?

„Nu e rece, vino de te convinge. Avem nevoie de nervii tari pentruca să putem rezista emoțiilor.“

N'am răspuns, am lăsat hainele pe malul verde și am intrat și eu în apă, în două brațe deschise cari mă susțineau cu drag... .

II.

A doua zi a sosit și Elena din Ardeal.

Era o dimineată senină, bogată de soare. Ședeam amîndouă la masa cea plină de cărți și reviste, în odaia Doamnei Hodoș, care se plimba în umbră copacilor din grădină. Elena citia ultimul Nr. al „Luceafărului“, eu răsfoiam în volumul „Frumos“.

Mă sfiam de mine însumi fiindcă nu-î cunoșteam încă întreg cuprinsul. Citiam pentru întia oară *Frumos*, simbolica scriere ilustrată pe coperta volumului. O emoțiune puternică mă cuprinsese.

„Plîngi?“ mă întrebă deodată Elena.

Am recitat apoi împreună *Frumosul* și am înțeles concepția rară și aleasă.

Figura simbolică care ține copilul în lumina zilei e: *Critica*. Femeea palidă din fund, cu zimbetul pe buze, e: *Poesia*, *Autoarea*, dacă vrei să o numim astfel. Iar bătrîna ce-și întinde brațele tremurătoare spre copil e *Viața de toate zilele*.

O nenorocire, strigase ea înainte cu cîteva momente numai.

Și acum, că s'a rupt vâlul, acum vede limpede, e: *Lumina*, e *Frumusețea* în toată perfecțiunea ei. Se teme să nu-l piardă pe copil, l-ar cuprinde la sînul ei, l-ar hrăni și l-ar răscumpăra cu munca minilor ei.

Autoarea *Frumosului* e bine cunoscută în cercurile sociale din Seliște. Cu cită dragoste am fost

Grupul dela serata etnografică.

primite oriunde ne duceam! Societatea de diletanți din Seliște jucase încă înainte cu doi ani, pe mica lor scenă, drama „*Aur*”, reprezentată pînă acum numai pe scena Teatrului Național din București.

Doamna Hodoș a petrecut atunci cîteva zile în cercul lor, și acum revederea era pentru toți mișcătoare.

„M'am bucurat de toți, ne-a spus amica noastră într'o sară pe cînd ne plimbam împreună prin parcul luminat de lună, numai pe Doamna Popp din Secel n'am revăzut-o.

Mine facem o excursiune la Secel ca să-mi revăd aceea artistă cu sufletul simțitor de poetă care a reprezentat atît de înduioșător pe Ana mea din *Aur*!”

Maria Cunțan.

EMINESCU ȘI TEATRUL.

Precum Shakespeare ne-a dat cele mai înalte modele de tragedie, astfel Molière e maestrul neîntrecut al comediei. Molière — cași Shakespeare — „n'a avut alt profesor decît natura, de aceea e clasic în farsele sale chiar”, „căci și o farsă poate fi clasică, ceea ce un Francez n'ar admite niciodată”. Și-aici vedem că pentru Em. e clasic ceea ce nu imită, ceea ce nu urmează regulile, ci numai natura. „De aceea farsele lui Molière sînt clasice, pe cînd dramele lui Racine și Corneille și cum se mai numesc ilustrii mergători pe catalici („Seine Dramen gehen einen hohen Stelzgang”, zice Lessing, vorbind de Voltaire), nu sînt de fel clasice, ci niște imitații slabe și greșite ale tragediei antice”.

Și Lessing, care recunoaște măiestria Francezilor în comedie, pune odată pe Molière alături de Shakespeare, și se știe cît de aspru a combătut pe tragicii francezi.

Într'o recenzie despre o comedie a scriitorului rus Gogol, Em. găsește iarăși prilej pentru reflexii generale asupra artei și a comediei.

Gogol încă a scris bine, pentru că nu s'a călăuzit decît de adevăr și de natură.

„Ca toți scriitorii, care nu se silesc să ne spun ceva, pentru a ne procura petrecere, ci care au de spus ceva adevărat, fie chiar un trist adevăr, Gogol nu vinează nicăiri efectul, pentru că el n'a scris pentru tanțime, nici pentru succes, ci pentru că i-a plăcut lui să scrie cum simția și vedea lucrurile, fără a se preocupa mult de regulile lui Aristotel”. De aceea, figurile lui „răsar ca semințele dintr'o răsădiță după ploaie, în plină lumină”. Nu e „nici o imitație în carton, nici un caracter afectat — răutatea și înjosirea omenească s'arată așa cum sînt, și ridem de ele. Ridem și... după opinia unora, adevărata comedie trebuie să te facă melancolic... ne întristăm. Acesta este efectul piesei lui Gogol cași acela al adevărului și naturii. Natura și adevărul sînt serioase...”

Și din punctul acesta de vedere și, mai ales,

din punct de vedere etic, Em. condamnă foarte aspru comedia franceză modernă.

Judecînd dela o astfel de înălțime a vederilor etice și estetice, este firesc ca Em. să fie foarte nemulțumit de repertoriul nostru teatral.

Deja în articolul din „Familia”, făcînd „o socoteală conștiințoasă a averii noastre proprii dramatice”, constata „că-s puține piesele acelea, care prin existența lor nu prostituează Teatrul Național”.

Sînt interesante părerile lui despre scriitorii mai de frunte de pe atunci. Comediile lui Alexandri le găsește „pline de spirit, însă pline partea cea mai mare și de imoralitate, cele mai multe apoi prea local scrise, amestecate cu grecește, cu armeneste, cu ovreește, cu nemțește, cu rusește, în fine adeseori un galimatias peste puțință de a fi înțelese de Români de dincoace de Carpați”. El nu vrea însă să afirme că Alexandri „n'a avut talentul de a scrie”, „talentul l-a avut și încă într'o măsură foarte mare, însă modelele și țintele, pe care pare a le fi urmărit, sînt foarte turburi”. Dovadă că a avut talent, „care putea să se manifesteze în curățenie și frumseță”, sînt piese ca: „Cinel-cinel”, „Craiu-nou”, „Arvinte și Pepelea”. Pline de spirit, dar și mai frivole sînt comediile lui M. Millo. Excelente i se par piesele lui Urechii și regretă „că nu sînt mai multe, că nu sînt cît de multe”.

Cu părere de rău constată că dramele lui Bolidineanu sînt imposibile. O „dramă în cele mai multe privinți bună” i se pare „Răsvan-Vodă” a dlui Hașdeu; vrednice de reprezentat pentru unele însușiri găsește încă drama „Rienzi” a lui Bodnărescu și „Grigore-Vodă” a lui Depărăteanu. În categoria aceasta ar fi intrat, dar de sigur ca mult superioare tuturor celorlalte, dacă ar fi fost deja scrise pe atunci, și piesele în versuri ale lui Alexandri.

Ne lipsește deci un repertoriu teatral. Acesta trebuie creat mai întîi de toate, căci „repertoriul e sufletul unui teatru”. „De aceea cea mai bună idee de a începe un teatru național”, e aceea dată de Ion Lăpădatu, — regretatul nostru poet, pe atunci student la Paris, — într'un articol publicat în Familia: „Un almanah pe fiecare an, care să conțină numai lucrări dramatice, se înțelege că bune”. Ideea nu s'a realizat pînă în ziua de astăzi, dar e interesant că, tocmai în timpul din urmă, s'a revenit din mai multe părți cu stăruință asupra ei. Ce a înțeles Em. prin piese bune atunci cînd a ajuns să-și formeze definitiv vederile, se poate deduce din criteriile etice și estetice pe care am văzut că le statornicește.

În articolul din „Familia” avem același idei conducătoare, dar încă nu pe deplin lămurite. El pretinde aici ca „în orice caz autorul să scrie pentru publicul ce-l are”. Pentru „publicul nostru ar fi deci nepotrivite piese care cuprind „expunerea unor obiceiuri și a unei vieți publice foarte dezvoltate, pe care la Români din Austria în genere mai nu le găsești”. Dar autorul „să nu se coboare pînă la publicul lui”, ci, dimpotrivă, „să ridice pe public la sine”. Aceia cari, „înțelegînd spiritul națiunii lor”, știu „să ridice prin și cu acest spirit pe public la înălțimea nivelului lor propriu”, sînt adevărații „autori naționali” și numai „studiul cel

serios al dramaturgilor naționali poate să ne aducă, ca să compunem un repertoriu național român, care nu numai să placă, ci să și folosiască, ba înainte de toate să folosiască“.

Modele în privința aceasta sînt: dramaturgi spanioli, Shakespeare, Björnsterne Björnson, Victor Hugo, pentru care tînărul poet romantic, care era pe atunci Eminescu, găsește cuvinte de admirație entuziastă. „Pe așest bard al libertății“ îl recomandă „cu multă seriozitate junimii ce va vrea să se încerce în drame naționale-române“, iar, „dacă cineva se simte anume dispus să trateze materiile tragice ori comice din poporul țaran“, îl recomandă „de model pentru cea dintîi sublîmă dramă a lui Frideric Hebbel: „Maria Magdalena“, pentru cea de a doua comedie cele populare ale poetului danez Holberg. Nu să le imiteze, nu să le traducă, ci numai să le aibă de măsură, pentru ce va scrie în acest gen“.

La sfîrșitul articolului din „Familia“, Em. adaugă sfatul „de a nu imita autori de limbă oculte, cari n'au făcut calea în jurul lumii, d. e. Ruși, Maghiari, Sîrbi“.

Și în dările de samă din Curierul de Iași, chestiunea repertoriului e una dintre preocupările de căpetenie ale lui Eminescu.

Am văzut cît sînt de severe criteriile lui etice și estetice. Ele sînt cele absolute, aflate pe calea deducțiunii filozofice fără considerare la oameni și împrejurări. Ar fi însă cu totul greșit a crede că Em. care avea, pe lîngă cea mai mare putere a abstracțiunii filozofice și intenția genială a realității, ar fi vrut să îndrume spre un ideal utopic sau ar fi avut pretenția naivă de a nu se juca decît Shakespeare și Molière. El cunoștea foarte bine mizeriile teatrului românesc, dar știa tot atît de bine că orice mișcare trebuie să se îndrepte spre ținte veșnice și să se călăuziască de principii statornice și, cu toate scăderile prezentului, pe care nimeni nu le-a simțit mai adînc și le-a descoperit mai fără cruțare decît el, avea credința neclintită în puterea de evoluție a neamului său.

Am văzut că nu admite decît două categorii de drame: „drama de caractere“ și „drama de intrigă“, dintre care cea dintîi e superioară ca gen.

Toate piesele despre care reprezentațiile teatrului din Iași îi dau prilej să vorbiască, sînt supuse acestor criterii. Pretutindeni urmărește în prima linie caracterele și le relevă chiar și unde le găsește în dramele de spectacol. Pe aceste le condamnă, de altminteri, cu desăvîrșire și le ridiculizează cu mult spirit. Iată „rețeta pentru comiterea unei asemenea piese“, rețetă „foarte ușoară“. „Iei o ingenuitate, un tată nobil, o mamă iubitoare, un amant frumos, un intrigant cu pălăria mare și cu ochii boldiți, un pahar cu apă în care se toarnă sare, un pumnar, le amesteci toate bine, le dai cinci clocite, ca să iasă cinci acte și în sfîrșit te duci acasă, mulțumind Domnului că toate relele din lume sînt trecătoare. Două dame, un fante de cupă, doi rogi și cîteva articole din codul penal formează tot calabalicul intelectual al dramelor de senzație“.

Dar Em. știe bine că ele plac la mulți și că trebuiesc date „pentru a asigura existența zilnică a

teatrului“. „Deși în principiu potrivnici acestor piese, care reprezintă dramatizarea tuturor cazurilor prevăzute și pedepsite de articolele respective ale codului penal, totuși trebuie să-i dăm drept Direcției, că urmează gusturile publicului și s'o spunem verde că teatrul, chiar așa cum este, e prea bun pentru publicul nostru“.

Dintre dramele date, puține îl mulțămesc ca „Moartea lui Petru cel Mare“ de Eugène Scribe, o dramă de intrigă cu multe calități tehnice „care fac a uita lipsa de adîncime și de poezie“.

Cu atît mai satisfăcut e de comedie, căreia-i prezice un „viitor foarte însemnat“ la Români, „din cauza vioșiei cu care se joacă, mai ales cînd piesa se petrece în cercuri sociale bine cunoscute de actori“. Citează cîteva piese care „s'au jucat

Port din Bran (com. Brașov)

cu oarecare virtuozitate“, ca „Revizorul general“ al lui Gogol, „unde aproape fiecare reprezentație e un tip interesant de provincial“.

Deci „în comedie nu e pericol. Ea poate să aibă viitor; și dacă s'ar începe a se juca deocamdată piesele mai ușoare ale lui Molière în bunele traduceri vechi, editate de societatea filarmonică din București, s'ar pune începutul unui repertoriu comic statornic“.

Ce pătrundere minunată a dovedit Em. și-aici! Oare nu s'a împlinit deja, în parte, prevederea lui cu comediiile lui Caragiiale, scrise în genul „Revizorul general“!

Și într'alt articol, unde laudă reprezentațiile de farse ale actorilor tineri, date pe-o scenă mică dintr'o grădină, îi sfătuiește pe actori „să-și pro-

cure repertoriul vechi al teatrului românesc (d. e. repertoriul lui Millo) și studiindu-l împreună, să-și creeze un capital de roluri și de piese, cu care în urmă ușor ar putea să cucerească scena și s'o curețe de florile exotice și de senzații ale teatrului francez modern. Ar trebui culese vechile traduceri din Molière, Kotzebue, Goldoni și reintrodus acel repertoriu cu limbă sănătoasă, nepretențios și de atit efect".

Aici credem că putem face loc părerilor lui Em. despre traduceri. În articolul din „Familia” declară că el „în genere nu e pentru traduceri, ci pentru compuneri originale”. Nu vrea să se traducă scriitorii clasici, ci numai să serviască „de măsurariu”, — cum se exprimă acolo — pentru compuneri în genul lor.

În articolele de critică dramatică, el accentuează cu privire la traduceri postulatul „curăteniei limbii” și protestează în contra „galomaniei” și a introducerii de neologisme în traduceri „frumoase” ca aceea a dramei „Maria Tudor” de V. Hugo, făcută de C. Negruzzi.

„Cererea curăteniei limbii e atit de dreaptă și apoi nici nu ține pe nimenea nimic. Traducătorul n'are decît să se ntrebe, cum zice Românul cutărui săd cutărui lucru, pentru a se lecu de galomanie”.

Într'un articol literar, în care vorbește despre traduceri, dar din punct de vedere literar general, Em. declară că „n'a încuviințat niciodată literatura frumoasă a traducțiilor, mai ales a celor de pe texte de o valoare îndoelnică”. Printre acestea socotește pină și proza lui Schiller. În schimb, admite că „o traducere din Shakespeare, din Molière sād din Goethe e un merit, căci formă și înțeles sint atit de îngemănate, încît traducătorul trebuie să compăniască cuvînt cu cuvînt, frază cu frază”.

Dupăce Em. accentuează în atitea rînduri necesitatea unui repertoriu de piese bune, dupăce arată că cuvîntul pentru care teatrul românesc n'a ajuns încă la o desvoltare mai mare, e lipsa unui repertoriu de piese care să intereseze prin caracterele lor, nu numai prin romanticitatea întimplărilor, în cel din urmă articol mai mare, scris la închiderea stagiunii, articol de o însemnătate extraordinară, își formulează în chipul următor, lapidar și axiomatic, postulatul cu privire la repertoriu: „Teatrul românesc îi trebuie un capital de piese bune, actorilor un capital de roluri potrivite cu talentul și fizicul lor. Din mijlocul nestatorniciei gustului public și al serilor sacrificate petrecerii ușoare și casei, trebuie să se ridice partea statornică a instituțiunii, un mic repertoriu ales, dat din cînd în cînd, care să formeze miezul vieții adevărat artistice și începutul unui teatru național, vrednic de un asemenea nume”.

„Al doilea moment în crearea teatrului național, sint actorii”, zicea Em. deja în articolul din „Familia”. „Dacă repertoriul e sufletul unui teatru, actorii sint corpul lui, sint materia, în care se întrupează repertoriul”. Decî trebuie să se creeze „stipendii pentru actori și actrițe”, spunea Em. Ardenilor deja la anul 1870. Ce păcat că articolul în care promitea să arate ce procedură trebuie urmată în alegerea stipendiștilor a rămas nescris.

Dările de samă din Curierul de Iași cuprind o bogăție extraordinară de observații uimitoare ca pătrundere și fineță asupra jocului actorilor. Se vede cît de intensiv s'a ocupat Em. și din punct de vedere teoretic de arta reprezentării dramatice. Și-aici, studiul teoretic și puterea deducțiunii se imbină în modul cel mai fericit cu intenția genială a realității, pentru a da iarăși un sistem întreg de vederi largi, de judecări limpezî și sigure și de idei fecunde.

Și cu privire la jocul actorilor postulatul suprem este: să fie natural. „Jocul neafectat”, „tonul firesc”, „pronunția firească”, „mişcarea liberă pe scenă, care se ferește în mod egal de jocul glacial al unora și de exagerările celorlalți”, în fine „măsura cuviincioasă”, „dreapta măsură în vorbă și gest” — sint pentru Em. semnele adevăratului artist, fie că provin „dintr'o fericită predispoziție naturală”, fie că sint „efectul studiului”, ceea ce „pentru critic e egal”.

El predică deci pretutindenî „întoarcerea la natură”, și combate tot ce e manieră, tot ce e afectat, cu deosebire „nefasta influință franceză cu toate ideile ei pe dos despre clasicism, cu mișcarea ei pe catalici, cu vorba afectată și pronunția falsă.”

Dar și „jocul prea accentuat”, care dă caracterele „o culoare prea vie, prea bătătoare la ochi, prea copiată de pe natură”, „este un defect”, „căci nu tot ce-i natural e și frumos”. „Aceasta trebuie să fie regula de aur a tuturor artiștilor, fie ei poeți, fie pictori, fie muzicanți, fie actori”.

Atingînd numai în treacăt „accentul etic”, Em. stabilește un al doilea mare postulat pentru actor ca el să stăpîniască perfect toate mijloacele de

Porturi din Ocna (Com. Sibiu)

care dispune: „... un actor trebuie să cunoască tonul cel mai adinc și cel mai nalt al vocii sale vorbite“. „În nuanțele infinite ale acestei scări se pot oglindi sute de caractere, miș de simțăminte omenești. Cînd un actor cunoaște însemnătatea fiecărei încrețituri a feții sale, abia atunci își cunoaște adevărul și e artist. El minuește persoana sa proprie ca pianistul un piano, ca violinistul vioara.

De aceea se vede că importanța mijloacelor e secundară, alături de talentul „înăscut“, căci acesta e care minuește mijloacele și e mai important să știi minui aceea de ce dispui, decît să ai mijloace multe și să nu le știi minui. „Precum un virtuos în violină va cînta totuși bine c'o vioară

rea, astfel au existat artiști mari cu organ slab, mici de trup și cu fețe neînsemnate.“

„Dar pînă la accentul etic și în comparație cu acesta, cel logic este ceva cu totul elementar și trebuie păzit“, și Em. constată că se păcătușe adesea încontra accentului logic, că „a vorbi natural este încă un mister pentru preoții Taliei române“. El nu dispută nici de cum actorilor români talentul, laudă „jocul de scenă corect“, „grimarea destul de caracteristică“, dar constată cu părere de rău „că afară de doi-trei, ceilalți nu știu a vorbi. În teatrul românesc ți se pare că auzi cînd pe cineva într'o limbă, pe care el n'o pricepe.“ (Sfîrșitul va urma.)

Dr. I. Borcea.

Foi răzlețe.

Ion Agîrbiceanu: *Dela Țară.* Budapesta, Luceafărul, 1905; 154 pp.; preț 1 50 cor.

Din cele două volume anunțate, cu cari institutul de editură „Luceafărul“ începe seria sa de publicații: Poeziile dlui O. Goga și Proza dlui Agîrbiceanu, cel din urmă a apărut tipărit cu o eleganță care face cinste noului stabiliment tipografic. Prin editarea scrierilor lor, revista aceasta face un act de recunoștință față de cei doi scriitori, cari, prin operele lor, au susținut-o în zile grele și-au ridicat-o la vaza ei de azi.

DL I. Agîrbiceanu e cel mai talentat dintre prozatorii ardeleni în viață și scrierile sale se leagă de-a dreptul acolo, unde se rupsesse firul, prin trecerea dlui I. Slavici în Țară și prin moartea prea timpurie a lui Niță Popovici-Bănățeanul.

Numele lui nu mi-s'a întipărit de mult. De citeva poezii cu versuri lungi abia îmi aduc aminte. Dar îmi amintesc foarte bine plăcerea cu care am cetit, — vor fi vre-o doi ani, — novela sa *Mistretul*. Atunci am trimis redacției acestei reviste o scrisoare, în care i-am prorocit că dl A. va deveni prozatorul mult așteptat al Luceafărului, pîrîndu-mi-se că între ceilalți noveliști ai noștrii, diletanții destul de dibaci, el singur întrunește calitățile unui artist. Și nu cred să mă fi înșelat. Eu unul cel puțin, decite ori primiam un număr nou al Luceafărului, îi căutam numele în sumar cu același interes cu care deschideam Sămănătorul pentru novela dlui Sadoveanu, descoperind la amîndoi în fiecare lucrare, nouă calitate. Există și o oarecare înrudire între acești doi scriitori, care nu se mărginește la subiectele alese. Atît doar că Moldoveanul e mai îndrăzneț, mai avîntat și mai ingenios, condeii săi e mai într'aripat decît al Ardeleanului, care dela fire e mai greoiu și mai indesat la vorbă, mai dibuitor în expresie, dar, în același timp, de mulțorî mai profund, lovînd mai de-a dreptul cuil în cap.

În *Mistretul* ni se povestește o vinătoare. Dacă

regretăm un moment că acest episod plin de acțiune nu ni-l arată de-a dreptul autorul, ci îl pune în gura lui badea Ioan, care-i cam stinchisit din pricina descriției literare cu care e condamnat să înceapă, ne mîngăiem în cîrînd pentru seria de tablouri adevărate cari se urmează cu iuteala săgetătoare a haitei de mistreți alungați și pentru farmecul limbii veritabile țărănești, abondentă — poate prea încurcată chiar, — de întorsături pline de vioiciune. Cu mare măiestrie e introdusă în povestirea aceasta figura nepotelului, care se ia cu hunicul pe urma porcilor. „Era în casă și auzise toată povestea cu porcii selbateci și acum hai, că vine și el.“ E adevăratul țaran român care de mic copil ia parte la toate primejdiile vieții sătești. Și e delicios descrișă frica lui, care totuși e învîșă de curiozitatea să „vedem porcii“, și sentimentele de grije ale hunicului, asupra cărora totuși triumfează mîndria de-ași ști nepotelul atît de voinic: „ce vreai, neam de vînător din viță porodită, cumu-i nepotul moșului.“

Povestirea aceasta e scrisă de dragul viteazului prichindel. Și așa sînt cele mai multe dintre novelele dlui A. În viața dela țară, pe care o cunoaște atît de bine, el nu caută conflicte sufletești, nici momente dramatice, ci subiectele sale sînt chiar fragmente ale vieții țaranului ardelean, personagiile descrise nu-l înterează atît ca indivizi, cu o viață sufletească numai a lor, ci ca părtași din aceeași clasă mare care se numește țaranul român. Reproduc la acest loc scena în care Cula Mereuș, un fel de roată a cincea la carul stînei, se întilnește cu baba lui, care din cînd în cînd se urcă la el în munte. E atît de puțin ce au să-și spună acești doi bătrîni și e atît de caracteristic că întrebarea: „Ce-i nou în sat?“ vine chiar la urmă!

... Cînd venia bătrîna, între ei de ani de-arîndul

acum se petrecea aceeași scenă. Se abătea totdeauna pela stîină și întreba cu glas moale, sălcîu :

„Omul meu nu e pe aici ?

— Nu, bunică, de două zile n'a mai venit. Poate l-or fi prins niște lupi.

— Ha ?" făcea bătrîna și pornia fără să mai întrebe ceva. Cînd îl întîlnia pe Cula, la marginea pădurii, era bine, dar cîteodată numai clopotele se auziau, unde și unde sub bolta de frunze. Vuța da tircoale pe marginea pădurii și-și chema moșneagul, cu un glas scîrîiat.

„Uu, Culo, măăă !"

Și în pădure răsuna un „ă" prelung. Vuța se da pe unde era loc mai ridicat, își punea mîna zbîrcită sub barbă și buzele i-se despăturau din zmerenia bătrînelor.

„Uu, Culo, măăă . . . !"

Și abia într'un tîrziu răsunau clopotele de pe oî tot mai apoape, tot mai aproape, pînă se iviau în marginea pădurii cele mai sprintene.

Bătrîni se așezau tăcuți pe țălină.

„Ai venit, iar Vuțo ?" și moșneagul privia în pămînt. Bătrîna îi răspundea într'un tîrziu : „Venit, Culo !"

Tăceau amîndoi.

„Și ai mai făcut rînd de un pachet ?

— Mai, că încă am două găini cari ouă. Știi, cea galbină, cu creastă de cocoș, și cea peștrită, care ne-a stricat atunci la paști o fereastă."

Vuța scoate acum din sîn o năframă neagră, o despătură pe 'ndelete și-i dă pachetul. Nu zice nici unul nimic. Cula desface hîrtia galbină, pune țabacul în beșică, scoate pipa și-o indoapă cu „proaspăt". Lasă o dungă de cătran pe cioareci și aprinde iarba dracului. Sloboadă nori ușori alburii prin colțul gurii.

Baba se uită la el.

„Doamne, Culo, mult pipi tu !

— Him, mult ! răspunde moșneagul scurt, pe nas. Apoi cu gura plină de fum adaugă : „Îmi mai aduc și strungarii.

— Strungarii ? De unde, Culo ?"

Mereuț clipește viclean din ochi.

„Dela sasu.

— Dela care sas ?

— Dela cel cu țabac.

— Și care-i ăsta ?

— Iacă, soro, tu nu știi. Sasu și dracu. Acasă în grădină nu pune țabac, că-i frică. La hotar, mai prin curuzur, mai printre napi, pune. Dar au dat strungarii noști de el și-mi tot aduc !"

Strungarii ce-î drept i-au adus de vre-o cîteva ori, dar nu erau decît vre-o trei fire. Bătrînul nu i-a crezut, cînd i-au spus că nu mai este, și de-atunci prădățiții îl țin pe bietul Mereuț cu țabac din frunze de napi uscate și de bostani.

Baba se trezește ca din vis.

„Uită, Culo, stejarul acela n'a fost ars. Cine l-a ars ?

— L-a trăznit, Vuțo !

— L-a trăznit ? — Măi, măi ! se îndărătnicia bătrîna.

— Ce putere mare s'a făcut și din pădurea asta !

Știi, mai de mult erau numai nuiiele de 'ngrădit.

— E mult de-atunci, babo.

— Tare mult, moșnege !"

Și-și amintiau liniștiți, cași cînd ar fi spus cîrmepe din viața altora, atîtea lucruri trecute, pe cînd erau ei în floare. Tîrziu, Vuța se găta de mers.

„Acum te duci, Vuțo ?

— Da, mă duc !

— Prin sat ce mai e nou ?

— Ce să fie moșnege ? Nimic."

Și Vuța, adunată de spate, cu cirja bătrînelor în mîină, își trăgea cu greu cizmele mari, uscate, pe pajște, iar Cula își aprindea din nou luleaua și răminea așa într'o dungă, cu ochii perduți spre culmile pădurii, care părea o boltire de smarald sub lumina soarelui tînăr.

Tot atît de bine prinsă e figura lui Dan Jitarul, a Căprarului, a doctorului Tănase, se poate și mai bine a prietenului acestuia, Toader, care prin intreruperi pline de admirație trădează cît de fălos e el de amicția celebrului vindecător. Dar acela, pe care dl A. îl cunoaște mai bine, e popa ardelean. Scrisoarea pe care o trimite popa Vasile Todoran Vlădicii nu-i o simplă plingere a unui om nenorocit, ci duioșia care se degajază din șirele acelea, scrise cu o slovă tremurată, ne mișcă, pentrucă în vorbele acelea simple, în fraza aceea nemeșugită se arată un mare neajuns social-dela noi, urmările triste, dar de nedelăturat, ale unei culturi începătoare, care va cere încă generații de deplasați, de țărani la oraș și de domni la sat. Deși cititorii Luceafărului o cunosc, o reproduc totuși aici, neputîndu-î lipsi de plăcerea de-a o mai citi odată.

„Măria Ta ! Eū, Vasile Todoran, de 25 de ani preoțesc tot acolo, unde m'a pus Măria Ta, pasă-mi-te așa e voia Celui de Sus. Acuma eū am avut un fecior pe care l-am purtat cinci ani la școală, dar ăla a murit. Dac'a murit s'a odihni, Măria Ta, Dumnezeu să-l ierte. Acum Măria Ta veți ști, c'a fost mare secetă în anul acesta și am trei vițișoare și nici un car de fin. Să le vinzi, le dai pe nimica. De celelalte ar mai fi cumva, dar cu mălaiul stăm rău de tot. Poporeni n'au să-mi dea nici cite un cop. Și am, Măria ta, nevastă, că-mi trăiește încă, și doi băieți, peste zece ani amîndoi, dar pe ăștia, vezi bine, nu i-am mai putut duce la școală. Și așa ei pot trăi și cu mălai. Dar mai am, Măria Ta, o fată de 24 de ani și nu s'a măritat încă. . . . A fost un an și la școală la oraș, dar domnișoară tot nu poate fi, că nu avem nici bani ; apoi feciorii din sat se vede că nu prea îndrăznesc, știi Dta ca ei, și așa e trecută de 24 de ani și nu s'a măritat încă. Și s'o vezi, înaltă, mlădioasă, cu fața albă ca de crin, cu ochi negri, negri și umezi. Și stă așa și nu se mărită, Măria Ta ! Pe mine pentru fata asta mă doare. Și să mă erți, Măria Ta, dar cînd mă uit la ea, blastăm ziua în care m'a dat tata la școală. Acum de aceea vin, ca să scriu Mării Tale : vreaū să adun ceva bani să-i fac o zestre, ori să mă

duc de-acasă, că așa gîndesc, feciorii vor fi mai îndrăzneți, că preuteasa, Ruxanda, e țărăncă și ea. Eu singur îs domn în casă...”

Cît de mult spune fraza: „e trecută de 24 de ani și nu s'a măritat încă!” care se repetă mereu!

De sigur că restul novellii nu stă la înălțimea acestei scrisori și se găsesc în volumul acesta pagini cari ar putea lipsi, iar pe ici și pe colo fraza s'ar putea reface. Nu voesc însă să inzist asupra acestor stingăcii, căci dl A. a dat dovada că e însuș pe calea cea mai bună a se desbăra de ele. Dovada aceasta o văm mai cu samă în una dintre cele mai recente povestiri ale sale și, fără îndoială, cea mai bună, *Impăcarea*.

O analiză a acestei novele, ne arată cît de mare artist e dl A. în dezvoltarea subiectului ales. Într'un sat sint certați cei doi factori principali, preotul Vasile Lupașcu și dascălul Dumitreanu. Cearta a început, firește, dela mueri și bărbații au început a să urî fără voia lor. Și iacă, că inspectorul trimis dela stăpînire, vizitînd școala a numit-o „coteț”, cu o cruzime revoltătoare, în ora de religie, în fața copiilor, amenințînd că pînă la anu va închide coliba și va face școală de stat. În fața acestei primejdii, preotul își calcă pe inimă, întinde mîna de împăcare dascălului și din buna înțelegere a doi bărbați de inimă se înalță noua școală românească.

Din acest subiect autorul a făcut o novelă a cărei valoare morală se ridică la rangul unui *Popa Tanda*. Povestirea începe la mijloc. Pe Vasile Lupașcu îl vedem cu grija mare pe suflet, care-l face nedrept față de slugi, nervos cînd o poartă se trîntește, închis la vorbă față de ai casei. O neliniște sufletească cuprinde și pe cititor, care gicește că s'a întimplat ceva grav chiar din scurtul dialog între preot și preoteasă. Pe aceasta abia o cunoaștem și gicim, dintr'o mișcare a ei, cît e de energetică. Cu toate acestea, cînd apostrofează pe preot, cu jumătate de glas, pentru invinuirile nedrepte date slugilor și cînd Lupașcu îi răspunde scurt: „Ai putea și tu să-ți ții gura...” atunci „femeea se învîrtă într'un călcii și intră în casă”. Simte și preoteasa că nu-i timpul să facă gură, iar noi tot mai nerăbdători sintem să știm ce s'a întimplat, de ce Lupașcu află cuvinte aspre chiar față de Emilia, venită pentru două săptămîni acasă dela școalele din oraș. Și numai cînd sintem pregătiți pe deplin, atunci aflăm despre ocară cea mare ce i s'a întimplat. Scena aceea din școală e plină de duiosie. Cînd inspectorul a părăsit școala amenințător, Lupașcu

„ar fi voit să alerge după el și să-l întrebe, cu ce drept le spune toate aceste, dar privirile speriate ale copiilor îl țintuiră acolo.

„E un zmintit, dragii mei, dați-i pace, mai bine să vedem noi ce-a pățimit domnul Isus înainte de-a învia. Spune tu, Ioane a Ursului, ce a făcut domnul Isus în grădina Getsemanilor?”

Un glas argințiu răspunde hotărît:

„S'a rugat și a asudat sudorii de singe.

— Da, sudorii de singe! Dar la Caiafa, ce i-a făcut sluga acela?

— I-a dat o palmă.

— Da, i-a dat o palmă și l-a scuipat. — Și tu, Gheorghită, mi-ai ști spune ce a suferit Mintuitorul în curtea lui Pilat?

— Acolo l-au bătut cu bice, legîndu-l de stîlp, și apoi au pus pe sfîntul lui cap o cunună de spinii mari, iar în spate o cruce grea-grea.

— Bine, drăguțule! Vezi, noi toți avem de purtat cite-o cruce în spate!”

Ce desavuare frumoasă a bațjocurii aduse de inspectorul școlaei erau aceste răspunsuri cumînți, pentru cari ochii părinților se umezesc de bucurie la examenul din școala aceea mică!

Dar nu era singură ocară adusă de străin, care neliniștia pe preot, ci conștiința vinei sale. Și acum aflăm abia de cearta între el și dascăl, acum cînd era momentul că Lupașcu să-și calce pe inimă și, de dragul școlaei, să ceară împăcare dela dușmanul său.

Scena care urmează e de o frumusețe mare, înălțătoare. Preotul, după multe lupte sufletești, se decide și hate la poarta lui Dumitreanu. „Drept ca o lumină, preotul aștepta. Nici un gînd potrivit nu-i răsări prin minte. După o luptă mare, furtuna se liniștise. Dar nu era așa de liniștit Dumitreanu, ... și nu putea scoate o singură vorbă din gît, ci sta, cu capul plecat, înaintea preotului.”

Cel ce a venit să cerșască împăcare, e cel mare și drept, iar cel la care a venit, își ridică capul vinovat numai cînd află de pățania cu inspectorul și spune: „Eu am treizeci de mii de cărămizi arse. Voi da cît va trebui. Și peatră am.”

Cu o discreție de artist, autorul sfințește actul acesta frumos prin apropierea copiilor celor două familii vrăjmașe, cari în tot decursul novellii au stat cuminte la o parte, pentruca numai acuma, la sfîrșit, să motiveze împăcarea celor două mame.

„Cînd vor sosi la vară, școala cea nouă va fi ridicată jumătate.”

... Și cînd te gîndești că dl Agirbiceanu însuși e preot român, simți că el nu e capabil numai să scrie, ci să și porniască astfel de întimplări!

Noi, care pînă acum am avut ocazie să recomandăm cititorilor noștri aproape numai cărți venite de dincolo de munți, sintem fericii, că putem acuma s'o facem și cu un scriitor dela noi. Ne bucurăm mai întîi că avem și noi un prozator care promite a deveni un artist mare, iar în rîndul al doilea, ne bucurăm că acest scriitor află în viața românească subiecte de inspirație, că nu caută să fie dintre cei cari preamăresc *viața nouă*, ci să mulțumește cu rolul de *Sămănător* pe cîmpii scumpe nouă.

Dr. S. P.

Premiul „Luceafărului“.

In urma apelului nostru am primit 115 răspunsuri, cari se împart în modul următor:

Sfințit	38	voturi
Mi-e dată mie	32	„
Pe colnic	21	„
Monstru	11	„
In pridvor	2	„
Negative	11	„

Neîntrunind nici una dintre poezii majoritatea absolută a voturilor, — am aflat de cuviință a împărți premiul între dsoara Maria Cunțan, „Sfințit“. 30 cor. și dna Maria Popovici „Mi-e dată mie“ . . . . . 25 cor. A supra acestui „Premiu“ vom reveni.

Redacția.

Fotografiile privitoare la serbările din Sibiiu sint executate în atelierul dlui Emil Fischer din Sibiiu.

DĂRI DE SAMĂ ȘI NOTIȚE BIBLIOGRAFICE

Timotei Popovici. Dicționar de muzică, Sibiiu 1905 ed. autorului; pp. 160. pr. 250 cor.

Pe vitregul teren al literaturii muzicale un început, a căruî trebuință se simția de multă vreme, apare sub numele de mai sus, în opșorul dlui T. Popovici, profesorul zelos de muzică al Seminarului din Sibiiu, autorul acelor bune și răspindite cinteele de școală și al mai multor compozițiuni populare. De obicei, începuturile sint „grele“ sau „modeste“! Acesta este însă bun și folositor. Micul dicționar de muzică se înfățișază în condițiunile unui „vademezum“ al artei muzicale și prin întocmirea lui practică e destinat să fie orientator sigur, cumpătat, și totuși larg, îndreptător cuminte referitor la nomenclatura muzicală, la terminologia de expresiuni proprii muziceî și'n toate cestiunile ce s'ating de domeniile cîntării. În afară de articolele, cari conțin toate elementele mai trebuincioase artistului ca și diletanțului, din teoria, armonia, compoziția, istoria și estetica muziceî — sint vrednice de remarcat cele câteva tratate speciale și 'n mare măsură originale, de estensiune mai mare și de interes practic, despre cîntec

(p. 33), în care se caracterizează doina, mîrgăritarul geniului muzical românesc, despre *joc* (p. 80), unde se face o luminoasă analiză și clasificare a jocurilor populare-naționale, despre *muzică* (p. 97), în care se aruncă repriviri istorice și se 'ncearcă o schițare a arcaei muziceî noastre bisericești, de strană și a celeî profane — tratate, care împrumută opșorulul valoarea unei mici enciclopedii muzicale, din care nu lipsesc nici chipurile și descrierea celor mai uzitate instrumente muzicale la Români, (fluier p. 61; tulnic p. 153). În chipul acesta ieftina cărticică a dlui Popovici aduce numai serviciu prețioase, și noi atragem asupra ei luarea aminte a iubitorilor cititoare, care se 'ndeletnicesc cu muzica, și mai virtos a acelor dascăli și „dirigenți“ de coruri, la cari de bună samă s'a gîndit autorul într-o stenelele sale. (gh. t.)

N. Dobrescu: Fragmente privitoare la istoria bisericeî romine.

Din însărcinarea ministerului român de culte și instrucțiune dl Dobrescu a studiat trecutul bisericeî române prin archiva de aici și cele din Viena. Studiind a dat, ca pe orice teren la noi, de lucruri nouă, documente interesante, iar o parte din ele le-a scos în un volumaș în editura institutului tipografic „Luceafărul“ și le-a înșoțit de note explicative. Pe baza acestor și altor documente aflate, nestudiate, dl Dobrescu va scrie istoria bisericeî gr.-or. române cis și transcarpatine, deci să nu ni se ia în nume de rău, dacă facem privitor la documentele adunate în volumaș puține *observări*.

La anul 1607, cu data de 28 Iunie, vedem o diplomă, în care e vorba de vechiul episcop al Lipovei. I se dăruiesc mai multe moșii episcopului Sava, între altele și pusta Sobotel. Dl Dobrescu crede apoi, că arx Sobotel ar fi fost oraș, ceea ce nu se confirmă prin nimic, ei a fost o mică fortăreață (arx, după-cum e și în diplomă) lângă satul de azi cu acelaș nume.

Iar în diploma din 1607 i se dăruiesc aceluiaș episcop Sava nu o moară așezată pe riul Murăș, în ținutul Radnei (dl Dobrescu confundă *Radna* cu *Rodna*), ci „totale et integrum molendinum“ după cum reese și din următorul pasagiū al diplomei: „Totale et integrum molendinum super fluvio Marus, in territorio possessionis Radna vicinitatibusque molendinorum ab utraque parte nostrorum in comitatu (de ce-l scrie dl Dobrescu cu C mare, nu știu) Aradiensis existentium habitae et adjacentis extractum“ (aici de bună samă s'au citit rău cele cursive) . . . care pasagiū vorbește deci de dreptul de morărit pe cursul Murășului începînd dela Radna.

Prin publicarea diplomei din 1615, emanată dela Gabriel Bethlen, ne face cunoscut un nou episcop român în părțile Turdeî, Dobica, Solnocul din lăuntru, Solnocul de mijloc, Maramurăș, Crasna și Bihor, în districtele Bistrița și Gurghiu. E vorba adică, că în această episcopie avem să primim o urmașă a episcopiceî Vadului și deci *Teofiz* dela Prislop ar fi început în 21 Febr. 1665 moștenirea lui Spiridon, episcop de Vad. Cîndva mai tirziū, ar fi urmat în acelaș scaun episcopul *Augustin* dela mănăstirea Rew, care apoi trece în Moldova.

La 1623, Gabriil Bethlen confirmă de episcop peste comitatele Turda, Cluj, Dobica, Solnocul din lăuntru, Solnocul de mijloc, Bihor, Crasna, Maramurăș și Sătmăr, precum și în districtele Chior, Bistrița și Gurghiu pe *Eftimie*, care probabil a urmat după un episcop *neunoscut*, succesor lui Augustin.

În cursul vremii pare, că Bihorul se desparte de acest episcopat, căci în 30 Septembrie 1641 găsim în Bihor pe episcopul *Avram Burdanfalvi*, ridicat la aceasn

dennitate din popă de rind și în care George Rakoczi credea, că va avea un instrument de calvinizare. El a depins de superintendent și trebuia să predice în limba română și să-i siliască pe preoți, să facă și ei aceasta. Dl Dobrescu ar fi făcut un serviciu cu mult mai real iubitorilor de istorie, dacă ar fi publicat această diplomă bilingvă.

Intr'aceea, în episcopatul transilvan nordic citim, că George Rakoczi II numește în 12 Aprilie 1650 pe „onorabilul *Savu Popa*” (dl Dobrescu ia cuvintul din urmă drept calificativ al meseriei). Dieceza e și mai bine distinsă prin vorbele „in ditionibus nostris ultra fluvium Sajum et Samusium” (Bihorul rămâne acum consecvent afară). De acest episcopat se țin și Rutenii de prin acele ținuturi.

Acest episcop își are „punctele sale” de care trebuie să se ție. E vorba acolo de oarecare *consistor diecezan*, cu care trebuie să se sfătuiască, căci iată, ce citim: „V. In discussione causarum exterarum nihil a se, sed omnia consentientibus senioribus se facere et eficere adstringet”. — Pe aceea vreme încă erau *congrese bisericești* anuale la Alba-Iulia, după-cum ne permite să bănuim punctul 7 al diplomei: „In anniversariis Pastorum Valachorum conventibus in persona, aut si id casu aliquo gravi fieri haud possit, per legatos idoneos et fide dignos hic Albae Iuliae comparere sit adstrictus”.

Noi interpretăm cu totul altfel și alt pasajiu. Dl Dobrescu scrie: „Dar ceace decretul accentuă mai ales, este dependența acestui episcop în primul rînd de superintendentul calvin și apoi de Vlădica ortodox din Alba Iulia” — interpretare absolut falsă a textului diplomei.

În două locuri e vorba adevărat în diplomă, că după-cum superintendentul e peste ceilalți episcopi, așa și vlădica din Alba Iulia e *superintendent* (George Rakoczi II, respective cancelaria lui nu cunoștea altă noțiune) peste episcopii români ciscarpătini. Altcum, după părerea mea, nu pot fi explicate pasajele următoare: „Inter conjuges praeter crimen fornicationis, divorcium et inter personas inconvenientes copulam haud permittat, ac siquid in eiusmodi negotiis, iudicis suo et sutorum assequi non poterit, domini Superintendententis orthodoxi et Wladicae Albensis consilio et suffragiis uti et ea sequi tenebitur”, mai apoi „ab orthodoxo superintendente et Wladica Albensi dependere”.

Urmașul lui *Savu Popa* a fost la 1651 *Molodici* (diploma nu e publicată de dl Dobrescu). După cum ne-ar fi spus diploma, Molodici încă a trebuit să jure pe cele șapte puncte, că va învăța pe Români și Rutenii în limba lor proprie etc.

Tot la 7 Iulie 1651 confirmă G. Rákoczi II drepturile lui Simion Ștefan de episcop al Ardealului estinzându-i jurisdicțiunea și asupra bisericilor gr. or. din comitatul Sătmăruului. Copia ungurească ce ne-o dă dl Dobrescu e și pe alocurea greșită, neposedit dlu aceasta limbă. Trebuie să se citiască „utana is” în loc de utánais, care is îl leagă, ca pe latinescul — que totdeauna de cuvintul de mai înainte. Ar fi trebuit să scrie *v* în loc de *u* la cuvinte ca tekintuen etc. apoi *Szatmár* în loc de *Szakmar*, poate *menyien* în loc de *menyven* etc.

Pentru anul 1659 găsim confirmarea episcopului *Sava Brankovici*, despre care se spune anume, că are jurisdicțiune și peste Făgăraș, indicu, că nu totdeauna s'a ținut Făgărașul de episcopia Albei Iulii.

În tot cazul, interesant de tot e cazul pribeagului episcop *Ioasaf*, care caz ne arată că în bisericile române dela noi nu s'a făcut nici cînd slujba în grecește, că la noi a fost numai o luptă: lupta limbii naționale contra slavonizmului. „Grecul” lui Șerban Cantacuzin nu s'a putut feri, căci sinodul din 12 Iulie 1682, adunat la Alba Iulia, l-a depus și lipsit de dignitatea, ce o căpătase în București, fără să fie de loc întreat s'orborul popilor și protopopilor ciscarpătini. Acest proces

bisericesc e foarte instructiv; de aceea foarte bucuros ar fi citit fiecare în întregime actele sinodului dela Belgrad.

Nu mai puțin lipsită de interes e espunerea lui „pater Andrea Freyberger” despre starea clerului și poporului din Ardeal înainte de unire.

Povestirea se începe cu anul luptei dela Mohács, 1687. Și dl Dobrescu făcea bine, dacă explica că lupta asta dela Mohács ilustrează și introduce povestirea lui *Freyberger*, nu pentrucă aici „armata imperială câștigă asupra Turcilor bătălia dela Mohács și prin armele victorioase luă întreagă Transilvania”; căci pînă la cîștigarea Transilvaniei a mai fost lipsă de recuperarea Albei-regale, Szendrő și Bălgrad (Nándorfehérvár). Ba știm, că'n 1688 noul mare vizir Köprili recucereste Bălgradul, iar *Thökölyi* e numit în 1690 de sultan principe al Ardealului, a fost apoi și ales în 25 August al aceluiaș an de staturile orînduite la Sibiu.

Dar chiar din acest fapt putem deduce, că întreagă scriere a lui *Freyberger* e o relație făcută pentru curtea din Viena, trebuia deci să ridice învingerea ce-a reperțat-o arhiducele Carol la Mohács.

Dl Dobrescu redă specimene din această relație, specimene ce se referă la starea și cultura popilor și poporului român pînă la unire, din care *Freyberger* apare un observator conștiențios, dar pe alocurea nu și obiectiv.

În traducerea acestor specimene, dl Dobrescu traduce foarte bine *melote* cu cojoc (nici decum subă), și ar fi trebuit să traducă și pe *pilosa de lana caprina vestis* cu cuvintul *sarıcă* și nici de cum, cum a tradus: „după hainele lor pârtoase, de lînă de oaie”.

În arhiva aulică din Viena — spune dl Dobrescu drept încheiere — sînt 12 scrisori inedite ale episcopului *Inocențiu Micu Klein*, cari dau un tablou posomorit despre viața acestuia la Roma, dupăce renunțase la scaunul episcopesc. Pensiunea nu i-se trimitea regulat, ba într'un rînd cercat dușmanii chiar să i-o reducă, iar cînd se roagă de Kaunitz, atot puternicul ministru, să-i esopere reintoarcerea la Viena în 1764, e refuzat categoric. Aceste scrisori aruncă o lumină vie asupra insuportabilei vieți a acestui învățat surgunit și mare Român. Cea din 9 Iunie 1764 îmi aminteste *Tristia* ale lui Ovid și dl Dobrescu publicîndu-le în întregime ar fi dezvălit figura de martir a celui mort printre străini în ultima ei fază.

Ilie Minea

POȘTA REDACȚIEI

Spinoglu. O perseveranță vrednică de o cauză la care te pricepi mai mult... Iată, ce-am putut deduce din ultimele (?) poezii. — Mai sugestivă e, poate, strofa:

Anor vād în buza-ți cînd surdă,
Anor afiu 'n al tău sărutat,
— Și et totus... parcă nu-ți pot crede,
Căci eu ah!... eu mult m'am înșelat;
Mult m'am înșelat!

G. St. Craiova. Abonamentul pe 1 an, pentru studenți, e de 12 cor.

APARE:

La 1 și 15 a fiecărei luni, stil v.
Prețul acestui număr 50 bani. —
Pentru România 65 bani.

ABONAMENTUL:

Ediția de lux: — 20 cor. la an
Pentru străinătate: 25 „ „ „ „
Ediția simplă: — 12 „ „ „ „
Pe jumătate de an 6 „ „ „ „
Pentru străinătate: 16 „ „ la an

Redacția și Administrația:
IV., Strada Zöldfa, Nr. 7.

Red. resp.: MIHAI ȘTAN.

Luceafărul

Revistă pentru literatură și artă. Anul IV. Apare de 2 ori pe lună. Publică: nuvele, schițe, poezii, cronică, dări de samă și numeroase ilustrații artistice și de actualitate.

— ABONAMENT: —

EDIȚIA SIMPLĂ: Un an 12 cor. În România și Străinătate 16 cor. — 6 luni 6 cor. In str. 8 cor.

Pentru proști săraci, învățători și studenți: Un an 7 cor., în străinătate 12 cor.

EDIȚIA DE LUX: Un an 20 cor. În România 25 cor., 6 luni 10 cor., în străinătate 12 cor. 50 bani.

Ilustrate

cu

Motive românești

Seria I. Ed. II.

16 bucăți . . . . . — 70 bani

48 . . . . . 1. 80 . . . . .

96 . . . . . 3. — . . . . .

Comandele se fac pe lingă rambursare sau trimiteră înainte a banilor.

Cu ziua de 1 Iulie n. am deschis

LIBRĂRIE

de unde se pot comanda ori ce cărți românești și străine: franceze — italienești — englezești — germane ș. a. Cărți de științe și petrecere. — Gramatică pentru învățarea limbilor străine. Dicționare — Poezii și a.

Editura „Lucaefărul“

A apărut:

OCT. GOGA: POEZII —
I. AGIRBICEANU
DELA TARĂ.

EM. MADACH
TRAGEDIA OMULUI

Sub tipar:

A. CIURA: ICOANE
I. CIUCIRLAN:
TRAIUL NOSTRU.
M. GORKII: NUVELE.

INVITĂRI

la baluri și concerte. — Anunțuri de logodnă și cărți de vizită. — Formulare pentru birouri și tot soiul de tipărituri în color, acții, prețuri-curente Circulare, Vignete artistice simple sau în mai multe color și a. sececută elegant, modern și estin.

BROȘURI și OPURI

Tot felul de lucrări tipografice se tipăresc cu cele mai moderne litere,

în cea mai scurtă vreme,

pe lingă prețurile cele mai moderate.

INSTITUT TIPOGRAFIC ȘI DE EDITURĂ

„LUCEAFĂRUL“

IV. Str. Molnar Nr. 10.

Admin. Str. Zöldfa 7.